



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

# **Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia**

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

**Thomas <von Aquin, Heiliger>**

**Venetiis, 1593**

1 Vtrum angelus aut homo in sui prima conditione habuerit fidem.

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)



tia uerè &c. est dubio impermissior . ergo .

q. 97. art. 8. ad 7.

lib. 6. Ethic. c. 5. 6. & 7. tom. 1.

¶ Præterea. Scientia beatorum certior est fide nostra . sed non ex parte obiecti : quia idem est ergo ex parte modi . quo intellectus attingit Deum . ergo certius est scire Deum . quam credere Deum . quod est contra literam .

¶ Ad hæc dicitur . quod iste bonus homo noluit intelligere rationes terminorum in litera positas . & propterea errans in fundamento . ruit ex toto . Certitudinem namque secundum se non diffiniuntur author penes obiectum . sed penes causam . Et bene dixit : quia commune est omni certiori secundum se ex sua causa esse certius . Separata namque a sua materia ex sua causa formali . uel quasi causa formali certissima dicuntur secundum se . Habitus autem . & actus certitudinem habent ex suis causis . Et in litera patet . non ex certitudine obiecti . uia fides certior secundum se dicitur . sed ex certitudine mediij . quod causat fidem . & actus eius . Unde ad primum argumentum dicitur . quod hæc distinctio non solum in obiectis . sed in habitibus . & actibus locum habet . Et ad probationem in contrarium dicitur . quod certitudo habitus . & actus attenditur quoad obiectum . ut patet in litera ex hoc . quod ars . & prudentia quæ sunt circa possibile aliter se habere . sunt minus certæ scientia & intellectu habitibus . circa necessaria : quandoque autem attenditur penes causam : & non oportet . quod attendatur semper penes modum cognitionis . quem de facto habet cognoscens . penes modum siquidem istum attenditur certitudo quod ad nos . Unde fides infusa ex merito proprii mediij . scilicet ueritatis diuinæ . na-

suæ materia . quia est de æternis . quæ non contingit aliter se habere . Tres autem reliquæ intellectuales uirtutes . scilicet sapientia . scientia . & intellectus sunt de necessariis . ut supra dictum est . Sed sciendum est . quod sapientia . & scientia . & intellectus . dupliciter dicuntur . Vno modo . secundum quod ponuntur uirtutes intellectuales a philosopho in 6. Ethic. Alio modo secundum quod ponuntur dona Spiritus sancti . Primo modo . dicitur esse . quod certitudo potest considerari dupliciter . Vno modo ex causa certitudinis . & sic dicitur esse certius . quod habet certiore causam . & hoc modo fides est certior tribus prædictis . quia fides innititur ueritati diuinæ . tria autem prædicta innituntur rationi humanæ . Alio modo potest considerari certitudo ex parte subiecti . & sic dicitur esse certius . quod plenius consequitur intellectus hominis . Et per hunc modum . quia ea . quæ sunt fidei . sunt supra intellectum hominis . non autem ea . quæ sub sunt tribus prædictis . ideo ex hac parte fides est minus certa . Sed quia unum quodque iudicatur simpliciter quidem secundum causam suam . secundum autem dispositionem . quæ ex parte subiecti est . iudicatur secundum quid . inde est . quod fides est simpliciter certior . sed alia sunt certiora secundum quid . scilicet quod ad nos . Similiter autem . si accipiantur tria prædicta . secundum quod sunt dona præsentis uitæ . cooperantur ad fidem sicut ad principium . quod præsupponit . unde etiam secundum hoc fides est certior .

¶ Ad primum ergo dicendum . quod illa dubitatio non est ex parte causæ fidei : sed quod ad nos . in quantum non plene assequimur per intellectum ea . quæ sunt fidei .

¶ Ad secundum dicendum . quod cæteris paribus . uisus est certior auditus . sed si ille a quo audit . multum excedit uisum uidentis . sic certior est auditus . quam uisus . Sicut aliquis paruæ scientiæ magis certificatur de eo . quod audit ab aliquo scientifico . quam de eo . quod sibi secundum suam rationem uideatur . Et multo magis homo certior est de eo . quod audita Deo . qui falli non potest . quam de eo . quod uidet propria ratione . quæ falli potest .

¶ Ad tertium dicendum . quod perfectio intellectus . & scientiæ excedit cognitionem fidei quantum ad maiorem manifestationem . non tamen quantum ad certiore in hæsiōnem . quia tota certitudo intelle-

ctus . uel scientiæ . secundum quod sunt dona . procedit a certitudine fidei . sicut certitudo cognitionis conclusionum procedit ex certitudine principiorum . secundum autem quod scientia . & sapientia . & intellectus . sunt uirtutes intellectuales . innituntur naturali luminari rationis . quod deficit a certitudine . & a uerbo Dei . cui innititur fides .

QVAESTIO V.

De habentibus fidem . in quatuor articulis diuisa .

**D**EINDE considerandum est de habentibus fidem . Et circa hoc queruntur quatuor .

- ¶ Primo . Vtrum angelus . aut homo in prima sui conditione habuerit fidem .
- ¶ Secundo . Vtrum demones habeant fidem .
- ¶ Tertio . Vtrum hæretici errantes in uno articulo fidei . habeant fidem de aliiis articulis .
- ¶ Quarto . Vtrum fidei habentium unus alio habeat maiorem fidem .

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angelus . aut homo in prima sui conditione habuerit fidem .

**A**D PRIMUM sic proceditur . Vbi . quod angelus . aut homo in sua prima conditione fidem non habuerit . Dicit enim Hugo de sancto Victore . in suis sententiis . quod quia homo oculis contemplationis non habet apertum . Deum . & quæ in Deo sunt . uidere non ualeat : sed angelus in statu suæ primæ conditionis ante confirmationem . uel lapsum habebat oculum cōtemplationis apertum . Videbat enim res in uerbo . ut Augustinus dicit in secundo super Gen. ad literam . Et similiter primus homo in statu innocentie uidetur habuisse oculum contemplationis apertum . Dicit enim Hugo de sancto Victore in suis sententiis . quod nouit homo in primo statu Creatorem suum non ea cognitione . qua foris auditu solo percipitur . sed ea . quæ intus per inspirationem ministratur : non ea qua Deus modo a credentibus absens fide quaeritur . sed ea . qua per presentiam cōtemplationis manifestus cernebatur : ergo homo . uel angelus in statu primæ conditionis fidem non habuit .

¶ 2. Præterea . Cognitio fidei est æternis . & securis . secundum illud primæ ad Corin-



Deum non posse mentiri, & sciebat notitia excludente fidem, Deum sibi revelasse mysterium Trinitatis: ergo angelus sciebat scientia excludente fidem, mysterium Trinitatis: & simile est de aliis rebus spectantibus ad fidem: ergo non habuit fidem, quamvis haberet gratiam, sed habebat certitudinem de his que sunt fidei. Assumptum pro secundam parte probatur ex hoc, quod audiebat Deum inspiratum: & cum sit pure intellectus, non videtur, quod nullus alius angelus, neque proprius intellectus, qui loquebatur, sed Deus ipse, sicut etiam sciebat esse in gratia videns in essentia sua illam qualitatem creatam a Deo, & in voluntate charitatem.

Nunc videmus per speculum in enigmate: sed in statu primæ conditionis non fuit aliqua obscuritas neque in homine, neque in angelo, quia tenebrositas est poena peccati: ergo fides in statu primæ conditionis esse non potuit neque in homine, neque in angelo. ¶ 3 Præter. Apostolus dicit ad Rom. 10. quod fides est ex auditu, auditus autem per verbum Dei: sed hoc locum non habuit in primo statu angelicæ conditionis, aut humanæ: non enim erat ibi auditus ab alio. ergo fides in statu illo non erat neque in homine neque in angelo. SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit: fides angelus, & homo in prima conditione erat in statu accedendi ad Deum: ergo fidei debebat. RESPON. Dicendum, quod quidam dicunt, quod in angelis ante confirmationem, & lapsu, & in homine ante peccatum, non fuit fides propter manifestam contemplationem, que tunc erat de rebus divinis. Sed cum fides sit argumentum non apparentium, secundum Apostolum, & per fidem credatur ea, quod non videntur, ut Augustinus dicit, illa sola manifestatio excludit fidei rationem, per quam creditur apparens, vel visum id, de quo principaliter est fides. Principale autem obiectum fidei est veritas prima, cuius visio beatos facit, & fidei succedit. Cum ergo angelus ante confirmationem, & homo ante peccatum non haberet illam beatitudinem, qua Deus per essentiam videretur, manifestum est, quod non habuit sic manifestam cognitionem, quod excluderetur ratio fidei. Vnde quod non habuit fidem hoc esse non potuit, nisi quod penitus ei erat ignotum id, de quo est fides. Et si homo, & angelus fuerunt creati in puris naturalibus, ut quidam dicunt, forte posset teneri, quod fides non fuerit in angelo ante confirmationem, nec in homine ante peccatum. Cognitio enim fidei est supra naturalem cognitionem de Deo non solum hominis, sed etiam angeli. Sed quia in primo iam diximus, quod homo, & angelus creati sunt cum dono gratiæ: ideo necesse est dicere, quod per gratiam acceptam, & nondum consummatam fuerit in eis inchoatio quodam sperata beatitudinis, que quidem inchoatur in voluntate per spem, & charitatem, sed in intellectu per fidem, ut supra diximus est. Et ideo necesse est di-

cere, quod angelus ante confirmationem habuit fidem, & similiter homo ante peccatum. Sed tamen considerandum est, quod in obiecto fidei est aliquid quasi formale, scilicet veritas prima super omnem naturalem cognitionem creaturæ existens: & aliquid materiale, sicut id, cui assentimus inhærendo primæ veritati. Quantum ergo ad primum horum, communiter fides est in omnibus habentibus cognitionem de Deo, situ ra beatitudine nondum adepta, inhærendo primæ veritati: sed quantum ad ea, quæ materialiter credenda proponuntur, quedam sunt credenda ab uno, quæ sunt manifeste scita ab alio, etiam in statu præfati, ut supra dictum est. Et secundum hoc etiam potest dici, quod angelus ante confirmationem & homo ante peccatum quædam de divinis mysteriis manifesta cognitione cognoverunt, quæ nisi non possumus cognoscere, nisi credendo. AD PRIMUM ergo dicendum, quod quamvis dicta Hugonis de Sancto Victore magistralia sint, & robor autoritatis habeant: tamen potest dici, quod contemplatio, quæ tollit necessitatem fidei, est contemplatio patriæ; quæ supernaturalis veritas per essentiam videtur. Hanc autem contemplationem non habuit angelus ante confirmationem, nec homo ante peccatum: sed eorum contemplatio erat aliorum, quam nostra, quam magis de propinquo accedentes ad Deum, plura manifeste cognoscere poterant de divinis effectibus, & mysteriis, quam nos possumus. Vnde non inerat eis fides, quæ ita quaereretur Deus absens, sicut a nobis quaeritur. Erat enim eis magis præsens per lumen sapientiæ, quam sit nobis, licet nec eis esset ita præsens, sicut est beatis per lumen gloriæ. AD SECUNDUM dicendum, quod in statu primæ conditionis hominis, vel angeli, non erat obscuritas culpæ, vel penæ: inerat tamen intellectui hominis, & angeli quodam obscuritas naturalis, secundum quod omnis creatura tenebra est comparata immensitati divini luminis: & talis obscuritas sufficit ad fidei rationem. AD TERTIUM dicendum, quod in statu primæ conditionis non erat auditus ab homine exterius loquente, sed a Deo interius inspirante: sicut & prophetae audiebant, secundum illud Psal. 84. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Secunda Secundæ S. Thomæ.

Grina autoris tenendum est. ¶ Et si contra hoc initeretur, quia fides est argumentum non apparentium & consequenter quocumque modo aliqua appareant, ita quod eui dentiam habeat de veritate aliorum, excluditur ratio fidei: sed intellectus angelicus in gratia cognoscitur evidenter, quod non potest aliter se habere, vera esse enunciata Deo sibi: ergo non credit. Respondendum est ut prius, quod habere evidentiā de veritate aliorum contingit dupliciter. Primo, quod videatur, seu fiat ipsa enunciata in seipsis esse vera: & sic excludit rationem fidei: sed non est sic in proposito. Secundo, quod videatur, seu fiat in testificante illa esse vera, & sic non excludit fidem: ita est in proposito. Sed contra hoc initeretur, quia cum dicitur, ad exclusionem fidei requiri, quod enunciata sciantur, vel videantur in seipsis, seu secundum proprias rationes, hoc potest intelligi dupliciter. Primo, ut ly, in seipsis, denotet medium: secundum, ut denotet terminum. Si denotat medium, falsissimum est. Nam videns enunciata aliqua in alio, puta in divina essentia tanquam medio, & obiecto primario, non creditur plus illa: non ergo exigitur ad exclusionem fidei, quod proprie rationes cognitorum sint media cognitionis. Si secundo modo, verum est, quod exigitur ipsum enunciata terminare certitudinalem evidentiā. Sed falsum est, quod hoc in proposito non inveniatur: nam angeli cognitio evidens non solum terminatur ad Deum testificantem, sed ad enunciata testificata. Sic enim ex illa revelatione in divinis esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, licet ignoret quid sit. Et breviter habet evidentiā de quæstione.

D. 73.

q. 2. ar. ad q. 2. ar. 5. &

q. 2. ar. 5. &





An est, seu, Quia est: licet ignoret, Quid, seu, Propter quid, Ad hoc dicendum est, quod ly in seiphs, seu proprijs rationib, denotat terminum non cognitionis absolute, sed vt evidens, ita quod denotat terminum ciuientie. Oportet enim ad hoc, quod aliquod enunciatum sit alicui euidentis, quod sit euidentia termi-

ARTICVLVS II.

Vtrum in demonibus sit fides.

AD SECYNDVM sic proceditur. Videtur, quod in demonibus non sit fides. Dicitur enim Augustinus in libro de Predestinatione sanctorum, quod fides consistit in credentium uoluntate: hec autem uoluntas bona est, qua quis uult credere Deo. Cum ergo in demonibus non sit aliqua uoluntas de liberata bona, ut in primo dictu est, uidetur quod in demonibus non sit fides.

¶ 2 Preterea. Fides est quoddam donum diuine gratie, secundum illud Ephezi 2. Gratia estis saluati per fidem, donum enim Dei est: sed demones dona gratuita amiserunt per peccatum, ut dicitur in glossa super illud Osee 3. Ipsi respiciunt ad Deos alienos, & dilexerunt uinacia uuarum. ergo fides in demonibus post peccatum non remansit.

¶ 3 Preterea. Infidelitas uidetur esse prauius peccatum inter peccata, ut patet per Augustinum super illud Ioan. 15. Si non uenifsem, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo: sed in quibusdam hominibus est peccatum infidelitatis. si ergo fides esset in demonibus, aliquorum hominum peccatum esset grauius peccato demonum: quod uidetur esse inconueniens. non ergo fides est in demonibus.

SED CONTRA est, quod dicitur

dem informem. Secundi autem dubij ratio est, quia inclinatio ad bonum non repugnat damnationis statui. Quod ex ea parte remanet synderesis inclinans ad bonum. Non ergo infidelitas informis inclinans ad credendum secundum aliquid boni, remouenda est a demonibus. Sed sicut uoluntas informis & huiusmodi habitus actui apponi. Ad primum dubium dicitur, quod secundum naturam, nullam inuenio differentiam inter homines damnatos & non damnatos quod ad propositum: & ratio in littera dicitur locum habere in utroque. Et propterea sicut a damnatione infidelitas informis hoc in loco, ita a damnatione infidelitas informis in inferno fidelis ab infidelitate indelebili remanente. & poena maiori ceteris peccatis signaculo macule pollute fidei suscipere. Corruptio definit esse fides informis propter statum in termino. Quod dico propter existentes quodammodo in termino modo in termino: ut olim Patres erant in limbo, unde dem fideles sunt in purgatorio. Status enim terminus opponitur fidei, ratione actus uel positioe, uel ratione uisionis beate, quam ponit: uel negatione ratione actus proprii fidei illic impossibilis. Secundi namque ratio est, ut Deus subtrahat habitum fidei

super omnem naturalem cognitionem creaturam diceret, quod Deus sic diuina eam rationem qua hominem cognitionem creaturam excellit. puta, ut trinitatem naturaliter &c. creati formalis in obiecto fidei non ab omnibus credi habentibus fidem. Quatuor habitus

tur Iacobi 2. Demones credunt, & contremiscunt.

RESPON. Dicendum, quod sicut supra dictum est, Intellectus credentis assentit rei creditae, non quia ipsam uideat, uel secundum se, uel per resolutionem ad prima principia per se uisa: sed quia conuincitur per auctoritatem diuinam assentire his, que non uidet, & propter imperium uoluntatis mouentis intellectum & obedientis Deo. Quod autem uoluntas moueat intellectum ad assentendum, potest contingere ex duobus. Vno modo ex ordine uoluntatis ad bonum: & sic credere est actus laudabilis. Alio modo, quia intellectus conuincitur ad hoc, quod iudicet esse credendum his, que dicuntur, licet non conuincatur per euidentiam rei: sicut si aliquis propheta pronuntiaret in sermone Domini aliquid futurum, & adhiberet signum, mortuum suscitando, ex hoc signo conuinceretur intellectus uidentis, ut cognosceret manifeste hoc dici a Deo, quia non mentitur: licet illud futurum quod predicatur, in se euidentis non esset, unde per hoc ratio fidei non tolleretur. Dicendum est ergo quod in fidelibus Christi laudatur fides secundum primum modum: & secundum hoc non est in demonibus, sed solum secundum modo. Vident enim multa manifesta indicia, ex quibus percipiunt doctrinam Ecclesie a Deo esse: quamuis ipsi res ipsas, quas Ecclesia docet,

3 di. 78. art. 7. corp. Et 3. d. 23. q. 1. art. 2. q. 1. Et uel. 7. 14. art. 9. ad 4. Ca. 5. in 2. tom. 7.

72. r. q. 64. ar. 2. ad 5.

Tract. 89. in Ios. ante medium, to. 9.